

PRZEKONANIA O ŚWIECIE SPOŁECZNYM A POGŁĄD NA PRAWO DO POSIADANIA BRONI PALNEJ W POLSCE

Magdalena Seń

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Psychologii,
ul. J. Wł. Dawida 1, 50-527 Wrocław

E-mail: [magdalena.sen@wp.pl](mailto:magdalenasen@wp.pl)

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7568-860X>

Aleksandra Zielińska

Uniwersytet Wrocławski, Instytut Psychologii,
ul. J. Wł. Dawida 1, 50-527 Wrocław

E-mail: aleksandra.zielinska26@gmail.com

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1476-9828>

ABSTRAKT

Cel badań. Celem prezentowanych badań było ustalenie, jakie przekonania o świecie społecznym współwystępują z określonym poglądem na prawo do posiadania broni palnej w Polsce – mniej lub bardziej permissywnym (liberalnym).

Metodologia. Grupę badawczą stanowiło 109 osób (74 kobiety i 35 mężczyzn) rekrutowanych metodą kuli śnieżnej. Badanie przeprowadzone było w formie internetowej; polegało na wypełnieniu Kwestionariusza Przekonań Społecznych i odpowiedzi na pytania o pogląd na prawo do posiadania broni palnej w Polsce oraz o dotychczasowe doświadczenia z bronią palną.

Wyniki badań. Pięć z sześciu stawianych hipotez nie znalazło potwierdzenia w uzyskanych wynikach. Ustalono jednak, że wraz ze wzrostem poziomu orientacji na dominację społeczną (SDO) opinie na temat prawa do posiadania broni palnej stawały się średnio bardziej liberalne. Wykryto, że mężczyźni w porównaniu do kobiet charakteryzują się bardziej przyzwalającymi poglądami na temat prawa do broni palnej. Podobnie badani będący w relacjach z osobami, którym przyznano prawo dostępu do broni, wyrażają bardziej permissywne przekonania w omawianej sprawie. Mieszkańcy dużych miast przejawiają bardziej liberalne przekonania kulturowe i ekonomiczne, a także słabszy poziom prawicowego autorytaryzmu niż osoby zamieszkujące mniejsze miejscowości i wsie. Spośród pozycji wchodzących w skład skali SDO wyodrębniono dwa wymiary: Antyegalitaryzmu oraz Dominacji (Opresyjności).

Wnioski. Badanie wpisuje się w istotny społecznie dyskurs dotyczący posiadania broni palnej; dostarcza wiedzy o motywach sięgania ludzi po taką broń oraz tłumaczy, jak zmieniają się ich pobudki pod wpływem dostępu do niej. Znaczącym ograniczeniem badania jest sposób, w jaki sprawdzano opinię na temat prawa do posiadania

broni (zadawano wyłącznie jedno pytanie). W kolejnych pracach warto zastosować bardziej rozbudowane narzędzie.

Słowa kluczowe: broń palna, orientacja na dominację społeczną, prawicowy autorytaryzm, świat jako rywalizacyjna dżungla, świat jako miejsce niebezpieczne, przekonania kulturowe, przekonania ekonomiczne, zaufanie interpersonalne

Views on global society and opinions on the right to possess firearms in Poland

ABSTRACT

Purpose of research. The aim of the research is to determine which beliefs about the social world co-exist with a given view on the right to possess a firearm in Poland – more or less permissive (liberal).

Methodology. The research group consisted of 109 people (74 women and 35 men) recruited by the snowball sampling method. The study was conducted by Internet; it consisted in completing the Social Conviction Questionnaire and answering questions about opinions on the right to possess firearms in Poland and on previous experiences with firearms.

Results. Most of the results obtained are not consistent with predictions. However, it was found that as the level of social dominance orientation (SDO) increased, opinions on the right to possess firearms were on average more permissive. It has been detected that compared to women men have more permissive views about the right to firearms. Similarly, participants who have a relationship with people who have been granted the right of access to firearms express more permissive beliefs on the matter. Inhabitants of large cities exhibit more liberal cultural and economic beliefs, as well as weaker levels of right-wing authoritarianism than people living in smaller towns and villages. Among the items included in the SDO scale, two dimensions have been distinguished: Anti-Egalitarianism and Dominance (Oppressiveness).

Conclusions. The research is a part of an important ongoing study on firearms; provides knowledge about the motives of people reaching for such weapons and explains how they change under the influence of access to them. A significant limitation of the study is the way in which opinions on the right to firearms were checked (only one question was asked). In subsequent studies on similar beliefs, a broader perspective is worth considering.

Key words: firearms, social dominance orientation, right-wing authoritarianism, dangerous and threatening social world view, competitive jungle social world view, cultural beliefs, economic beliefs, interpersonal trust

WPROWADZENIE

Kwestia warunków otrzymywania pozwolenia na posiadanie broni palnej stanowi współcześnie przedmiot licznych społecznych dyskusji. Większość zajmowanych w mediach oficjalnych stanowisk w tej sprawie wyraża raczej chęć zaostrzenia wymagań i ograniczenia dostępu do broni. Przykładowo w Stanach Zjednoczonych odbyły się masowe protesty ludzi (March For Our Lives) domagających się od Kongresu reform prawnych, które ograniczą przemoc z użyciem broni (Staff writers,

AFP, News Corp Australia Network, 2018). Impulsem do tych demonstracji była strzelanina, podczas której dziewiętnastoletni Nikolas Cruz w zaledwie 6 minut i 20 sekund postrzelił śmiertelnie 17 osób i ranił kolejne 15, co miało miejsce w Douglas High School w Parkland 14 lutego 2018 r. Z kolei kanadyjski rząd planuje zaostrzenie wymagań koniecznych do otrzymania pozwolenia na broń (tvn24.pl, 2018) w związku ze wzrastającą liczbą zabójstw z użyciem broni palnej, których sprawcami według danych policji są głównie członkowie gangów narkotykowych. Pomysłem kanadyjskiego rządu jest wprowadzenie poprawki o osobach z zaburzeniami psychicznymi oraz takich, które dopuszczały się w przeszłości agresywnego zachowania. Według Kanadyjczyków nie powinny mieć one prawa do ubiegania się o pozwolenie na posiadanie broni. Z drugiej strony szwajcarska grupa ProTell popiera prawo do posiadania broni palnej i sprzeciwia się wprowadzeniu w jej kraju ściślejszych restrykcji Unii Europejskiej w sprawie półautomatycznej broni palnej (forsal.pl, 2018). Na poparcie swojego stanowiska przytaczają dane mówiące, że choć jeden na czterech Szwajcarów posiada broń, to wskaźnik zabójstw z jej użyciem jest piętnaście razy mniejszy niż w Stanach Zjednoczonych. Jaką pozycję zajmuje w tej sprawie Polska? Czy Polacy są raczej za liberalizacją czy zaostrzeniem wymagań związanych z dostępem do broni? Jakie właściwości psychologiczne wpływają na ich opinię na ten temat? Niech punktem wyjścia do udzielenia odpowiedzi na te pytania będzie przyjrzenie się obecnym regulacjom prawnym w zakresie dostępu do broni palnej w Polsce.

Ustawa z dnia 21 maja 1999 roku o broni i amunicji stanowi, że pozwolenia na posiadanie broni wydaje komendant wojewódzki Policji. Pozwolenia takie wydaje się w szczególności w celach ochrony osobistej i mienia, łowieckich, sportowych, kolekcjonerskich, pamiątkowych i szkoleniowych. W świetle poruszanego tematu najważniejszy wydaje się być artykuł 15, według którego pozwolenia na broń nie wydaje się osobom niemającym ukończonych 21 lat, obywatelom z zaburzeniami psychicznymi lub z ograniczoną sprawnością psychofizyczną bądź/i uzależnionym od alkoholu czy innych substancji psychoaktywnych. Dokumentu zezwalającego na posiadanie broni nie otrzymają również osoby niemieszkające na terenie Polski oraz takie, co do których istnieje uzasadnione podejrzenie, że mogą użyć broni w celach sprzecznych z interesem bezpieczeństwa lub porządku publicznego, w szczególności wcześniej karanym prawomocnym wyrokiem sądu lub wobec których toczy się postępowanie karne. Ponadto ważne jest, by petent przedstawił Komendantowi Komisariatu Policji w swoim miejscu zamieszkania wyniki badań lekarskich i psychologicznych. Dodatkowo jest on zobowiązany zdać egzamin ze znajomości przepisów dotyczących posiadania broni i posługiwania się nią.

Obecnie w sejmie znajduje się projekt nowej ustawy o broni i amunicji. Zmiany dotyczą między innymi precyzyjniejszego określenia przesłanek wykluczających możliwość posiadania broni, odejścia od pozwoleń na broń wydawanych „do celu” i zastąpienie ich pozwoleniami podzielonymi na trzy poziomy dostępu warunkowane kompetencjami posiadacza broni, a także stworzenia ogólnopolskiego komputerowego systemu ewidencjonowania wszystkich pozwoleń na broń i egzemplarzy broni oraz transakcji sprzedaży.

POGLĄD NA PRAWO DO POSIADANIA BRONI W KONTEKŚCIE WYBRANYCH KONSTRUKTÓW PSYCHOLOGICZNYCH

Z jakimi przekonaniem wiąże się opinia Polaków na temat dostępu do broni palnej? Jest to podstawowe pytanie stawiane w niniejszej pracy. Uwzględniono w niej zatem kilka zmiennych psychologicznych mogących w pewien sposób warunkować opinie dotyczące prawa do broni.

Pierwszą z nich jest orientacja na dominację społeczną (*Social Dominance Orientation, SDO*), która oznacza skłonność do uważania nierówności społecznych za uzasadnione i konieczne oraz spostrzeganie pewnych grup jako nadrzędnych wobec innych (Sidanius, Pratto, 1999). Orientacja ta, podobnie jak opisany niżej autorytaryzm prawicowy, koreluje ze skłonnością do uprzedzeń w stosunku do grup obcych, a także z konserwatywnymi poglądami politycznymi (Wojciszke, 2011). Sidanius i Pratto (1999) uważają, że na orientację na dominację społeczną składają się między innymi przekonania, że do osiągnięcia własnych celów często konieczne jest użycie siły wobec innych grup, a ponadto niektóre grupy ludzi „muszą być trzymane w ryzach”. Jednym ze sposobów używania siły wobec innych ludzi, a tym samym dominowania nad nimi, jest właśnie korzystanie z broni. Pozwala to wysnuć przypuszczenie, że orientacja na dominację społeczną może mieć związek z poglądem na dostęp do broni palnej.

Kolejną zmienną jest wspomniany już autorytaryzm prawicowy (*right-wing authoritarianism, RWA*), składający się z autorytarnej uległości, konwencjonalizmu i autorytarnej agresji. Autorytarna uległość to skłonność do bezkrytycznego ufania autorytetom, do obdarzania ich respektem i bezwzględnego wykonywania ich poleceń oraz uznania posłuszeństwa za najważniejszą wartość, którą należy wpajać dzieciom. Konwencjonalizm to zaś wiara i zaangażowanie w tradycyjne normy uznawane za dzieło boskie czy prawo naturalne, któremu jednostka nie może się sprzeciwiać. Ostatni element prawicowego autorytaryzmu jest najbardziej interesujący z punktu widzenia omawianych zagadnień: autorytarne agresja to bowiem skłonność do narzucania innym swoich poglądów i karania, także fizycznego, ludzi o poglądach odmiennych lub kwestionujących zalecenia autorytetów czy podważających normy i obyczaje (Altemeyer, 1981, 1996, za: Wojciszke, 2011).

Badania dowodzą, że osoby charakteryzujące się zarówno wysokim poziomem autorytaryzmu konserwatywnego, jak i wspomnianej wcześniej orientacji na dominację społeczną, są bardziej skłonne do użycia siły w celu poradzenia sobie z grupami, które w ich przekonaniu mogą być sprawcami wielu kłopotów, na przykład Żydami czy homoseksualistami (Altemeyer, 2004, za: Klebaniuk, 2007). Osoby te akceptują rywalizację i walkę jako sposób postępowania z innymi ludźmi (Klebaniuk, 2007). Pozwala to domniemywać, że również konserwatywny autorytaryzm wiąże się z opinią na temat liberalizacji prawa dostępu do broni palnej bądź jego zaostrzenia.

Kolejne zmienne brane pod uwagę w niniejszej pracy są podstawami tych opisanych wyżej. Mowa tu po pierwsze o wierze w zagrażający i niebezpieczny charakter świata, leżącej u podłoża konserwatywnego autorytaryzmu (Wojciszke, 2011). Składają się na nią tezy potwierdzające zdania, że świat jest nieprzewidywalny i niebezpieczny a społeczeństwo bestialskie, bezprawne i złośliwe wobec siebie (Klebaniuk, 2010). Podstawą orientacji na dominację społeczną jest natomiast darwinizm społecz-

ny, czyli przekonanie, według którego świat jest rywalizacyjną dżunglą, w której toczy się nieustanna walka o to, kto odniesie zwycięstwo kosztem innych (Wojciszke, 2011). Nazwa odzwierciedla typowe dla tego syndromu stwierdzenie wskazujące, że przetrwają tylko osoby najlepiej przystosowane do życia w społecznej dżungli, a więc takie, które nie znają współczucia i wykorzystują innych do swoich celów (Skarżyńska, Radkiewicz, 2011). Według badaczy darwinizm społeczny jest katalizatorem przemocy indywidualnej oraz grupowej i prowadzi do akceptacji przywódców autorytarnych (Bar-Tal, 2000; Staub, 2003, za: Skarżyńska, Radkiewicz, 2011).

Innym zjawiskiem istotnym z punktu widzenia prezentowanych zagadnień jest zaufanie społeczne, czyli założenie, że większość ludzi jest uczciwa, pomocna oraz godna zaufania, a intencjonalne działania innych ludzi dadzą rezultat zgodny z naszymi oczekiwaniami (Misztal, 1996, za: Wojciszke, 2011). Istotę zaufania społecznego bardzo dobrze oddają trzy pytania, za pomocą których najczęściej się je bada: 1) „Ogólnie mówiąc, czy uważasz, że większości ludzi można ufać, czy raczej należy być ostrożnym w kontaktach z ludźmi?”; 2) „Czy uważasz, że większość ludzi próbowałaby cię wykorzystać, czy raczej próbowałaby być uczciwa?”; 3) „Czy uważasz, że zazwyczaj ludzie starają się być pomocni, czy raczej troszczą się jedynie o siebie samych?”. Według Europejskiego Sondażu Społecznego (*European Social Survey*) Polska zajmuje ostatnie miejsce pod względem stopnia zaufania społecznego (Wojciszke, 2011). Niski jego poziom może mieć dwojaki wpływ na pogląd o dostępie do broni palnej: Polacy czując się niepewnie wśród swoich rodaków mogą uznać broń za konieczną do obrony i być za liberalizacją prawa do jej posiadania lub uznać, że jeśli ludzie – którym nie ufają – będą mieli dostęp do broni, wykorzystają ją do wyrządzenia innym krzywdy. W toku opisywanych w dalszej części pracy badań próbowano ustalić, który pogląd jest bliższy Polakom.

Istotne przy wyjaśnianiu wszelkich przekonań społecznych są także wcześniejsze doświadczenia jednostki związane z badanym obszarem, a także wyznawane poglądy polityczne. W kwestii dostępu do broni palnej kluczowe może okazać się to, czy dana osoba miała bezpośredni kontakt z takim rodzajem broni, czy kiedykolwiek z niej strzelała oraz czy wśród jej bliskich jest ktoś, kto otrzymał pozwolenie na posiadanie broni palnej.

CEL BADANIA I STAWIANE HIPOTEZY

Celem prezentowanych w niniejszej pracy badań było ustalenie, jakie przekonania o świecie społecznym współwystępują z danym poglądem – mniej lub bardziej liberalnym – na prawo do posiadania broni. Weryfikowano więc następujące hipotezy:

Hipoteza 1. Im bardziej osoba postrzega świat jako rywalizacyjną dżunglę, tym jej poglądy na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce są bardziej liberalne.

Hipoteza 2. Istnieje związek pomiędzy tym, na ile osoba postrzega świat jako miejsce niebezpieczne, a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 3. Osoby silniej zorientowane na dominację społeczną chcą większej liberalizacji prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 4. Im poglądy osoby badanej są bardziej prawicowo autorytarne, tym opowiada się ona za większą liberalizacją prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 5. Istnieje związek pomiędzy przekonaniem politycznym jednostki (konserwatyzm-liberalizm) a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 6. Istnieje związek pomiędzy poziomem zaufania interpersonalnego jednostki a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Mimo korelacyjnego charakteru hipotez, które nie pozwalają wykrywać związków przyczynowo-skutkowych, przyjęto w prezentowanym opracowaniu dodatkowe założenie: funkcjonowanie opinii na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce jest wtórne w stosunku do innych mierzonych przekonań; opinia ta jest więc zmienną zależną.

NARZĘDZIA BADAWCZE

W celu przeprowadzenia badania stworzono Kwestionariusz Przekonań Społecznych, na który złożyły się następujące narzędzia:

- Skala Orientacji na Dominację Społeczną będąca polskim tłumaczeniem *Social Dominance Scale* (Sidanius, Pratto, 1999); jej rzetelność mierzona współczynnikiem α Cronbacha wyniosła w prezentowanym badaniu 0,86;
- Skala Prawicowego Autorytaryzmu Boba Altemeyera (2004) w polskim tłumaczeniu (Radkiewicz, 2011), której rzetelność była na poziomie α Cronbacha=0,82;
- Skala Świat jako Miejsce Niebezpieczne składająca się z sześciu wybranych twierdzeń skali *Dangerous and threatening social world view* (Duckitt, Wagner, du Plessis, Birum, 2002); jej polskie tłumaczenie zostało zaczerpnięte z opracowania Jarosława Klebaniuka (2009), a rzetelność narzędzia wyniosła α Cronbacha=0,76;
- Skala Świat jako Rywalizacyjna Dżungla składająca się z sześciu wybranych twierdzeń skali *Competitive jungle social world view* (Duckitt, Wagner, du Plessis, Birum, 2002); jej polskie tłumaczenie zostało zaczerpnięte z opracowania Jarosława Klebaniuka (2009); współczynnik α Cronbacha wynosił dla tej skali 0,64;
- Skala Przekonań Politycznych Bogdana Wojciszke (Czarnek, Dragon, Szwed, Wojciszke, 2017) mierząca dwa wymiary: Przekonania Kulturowe oraz Przekonania Ekonomiczne; rzetelność tych wymiarów określona współczynnikiem α Cronbacha wynosiła odpowiednio 0,89 oraz 0,81;
- Skala Zaufania Interpersonalnego w wersji stosowanej przez socjologów składająca się z trzech opisanych wcześniej pytań. Analiza rzetelności tej skali ujawniła, że usunięcie z puli pozycji „Czy uważasz, że zazwyczaj ludzie starają się być pomocni, czy raczej troszczą się jedynie o siebie samych?” znacznie zwiększy rzetelność całego narzędzia (z α_1 Cronbacha=0,64 do α_2 Cronbacha=0,81). Zdecydowano więc, że wynik na Skali Zaufania Interpersonalnego mierzony będzie przez dwa pozostałe pytania.

Zmienną zależną mierzono prosząc badanych o wybór jednego z wariantów odpowiedzi na następujące pytanie:

„Ogólnie mówiąc, możliwość posiadania broni palnej w Polsce powinny mieć według Ciebie (zaznacz jedną odpowiedź):

1. Niekarane osoby pełnoletnie
2. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych

3. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych i egzaminu strzeleckiego
4. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych i egzaminu strzeleckiego oraz po przedstawieniu ważnego powodu posiadania broni (np. zagrożenie życia, wykorzystywanie broni w pracy zawodowej lub kolekcjonerstwo)
5. Tylko te niekarane osoby pełnoletnie, które zaliczyły testy psychologiczne i strzeleckie i których życie jest zagrożone oraz funkcjonariusze służb i sił zbrojnych
6. Wyłącznie funkcjonariusze służb i sił zbrojnych.”

Osoby badane pytane były również o swoje doświadczenia związane z bronią palną: czy miały ją kiedyś w ręku, czy strzelały z niej i czy ktoś z ich bliskiego otoczenia ma pozwolenie na posiadanie lub korzystanie z broni palnej. Metryczka zawierała także pytania o płeć, wiek, miejsce zamieszkania i wykształcenie.

PROCEDURA BADANIA

Badanie przeprowadzone było w formie internetowej, a badanych rekrutowano metodą kuli śnieżnej. Przed wypełnieniem kwestionariusza osoby badane wybierały jedną z jego wersji (A lub B), które różniły się kolejnością zadawanych pytań (tego badani nie wiedzieli). W wersji B rozpoczynano od wypełniania Kwestionariusza Przekonań Społecznych, następnie uzupełniano część metryczkową i udzielano odpowiedzi na pytanie operacjonalizujące zmienną zależną. W wersji A kolejność była odwrotna – zaczynało się od metryczki i pytania o pogląd na prawo do posiadania broni. Celem tego zabiegu było ewentualne wykrycie zjawiska prymowania, mogące w tym przypadku polegać na zwiększeniu prawdopodobieństwa wykorzystania takich kategorii poznawczych, jak: agresja, niebezpieczny świat, dominacja czy posłuszeństwo, podczas odpowiedzi na pytanie o możliwość posiadania broni palnej.

Grupę badawczą stanowiło 109 osób – 74 kobiety i 35 mężczyzn. Średnia ich wieku wynosiła $M=31,85$ (min=17; max=70; dla mężczyzn $M=32,91$; dla kobiet $M=31,35$), a odchylenie standardowe przyjęło wartość $SD=13,15$ (dla mężczyzn $SD=14,61$; dla kobiet $SD=12,48$). W badaniu wzięli udział ochotnicy, którzy zdecydowali się wypełnić kwestionariusz w wersji online.

WYNIKI

Do analiz przeprowadzonych dla celów niniejszej pracy wykorzystano pakiet statystyczny *Statistica* oraz oprogramowanie *Microsoft Excel*. Statystyki opisowe dla zmiennej zależnej, zmiennych uwzględnianych w Kwestionariuszu Przekonań Społecznych oraz innych analizowanych zmiennych zostały zaprezentowane w Tabeli 1.

Ze względu na fakt, że zmienna zależna (opinia na temat prawa do posiadania broni palnej) nie spełnia założenia o normalności rozkładów (por. Rys. 1.), zdecydowano się na zastosowanie testów nieparametrycznych do obliczania wyników. Hipoteza zakładająca normalność rozkładów została sprawdzona zarówno testem Shapiro-Wilka ($W=0,88$, $p<0,000001$), jak i Kolmogorowa-Smirnowa ($d=0,20$, $p<0,01$; poprawka Lillieforsa $p<0,01$).

Analiza porównawcza grupy badanych rozpoczynających wypełnianie kwestionariusza od pytania o możliwość posiadania broni palnej z grupą odpowiadającą w pierwszej kolejności na poszczególne pytania skal nie wykazała istotnych statystycznie różnic w zakresie wartości zmiennej zależnej ($U=1136,50$; $Z=1,06$; $p=0,29$). Dalsze obliczenia wykonywano w związku z tym dla ogółu osób badanych, nie zaś osobno dla grup różniących się kolejnością pytań.

Tabela 1. Statystyki opisowe dla zmiennej zależnej, zmiennych uwzględnianych w Kwestionariuszu Przekonań Społecznych oraz innych analizowanych zmiennych

Zmienna	wersja A (n=74)			wersja B (n=35)		
	M	SD	Me	M	SD	Me
Pogląd na prawo do posiadania broni w Polsce	4,64	1,21	5,00	4,37	1,31	4,00
Świat jako rywalizacyjna dżungla	3,67	0,64	3,75	3,49	0,69	3,67
Świat jako miejsce niebezpieczne	2,98	0,81	3,00	2,81	0,83	2,83
Orientacja na dominację społeczną	2,42	0,68	2,28	2,50	0,69	2,44
Prawicowy autorytaryzm	2,83	0,72	2,80	2,73	0,67	2,85
Przekonania kulturowe	2,45	1,01	2,33	2,31	0,99	2,00
Przekonania ekonomiczne	2,56	0,74	2,40	2,67	0,86	2,50
Zaufanie interpersonalne	5,41	1,66	5,33	5,69	1,95	6,00
Miejsce zamieszkania	2,62	1,71	2,00	3,31	1,73	4,00
Wykształcenie	4,81	0,96	5,00	4,66	1,16	4,00

Źródło: Badania własne Autorek.

Testy hipotez

Testów hipotez, zakładających kierunkowe i niekierunkowe związki ze zmienną zależną, dokonano przy użyciu metody nieparametrycznej, której wyniki nie zależą ani od kształtu rozkładów cech, ani od parametrów rozkładów populacji. Ze względu na ograniczoność współczynnika korelacji rang Spearmana (brak poprawki na występowanie rang wiązanych) zdecydowano się wykorzystać współczynnik tau Kendalla. Rezultaty analiz były następujące:

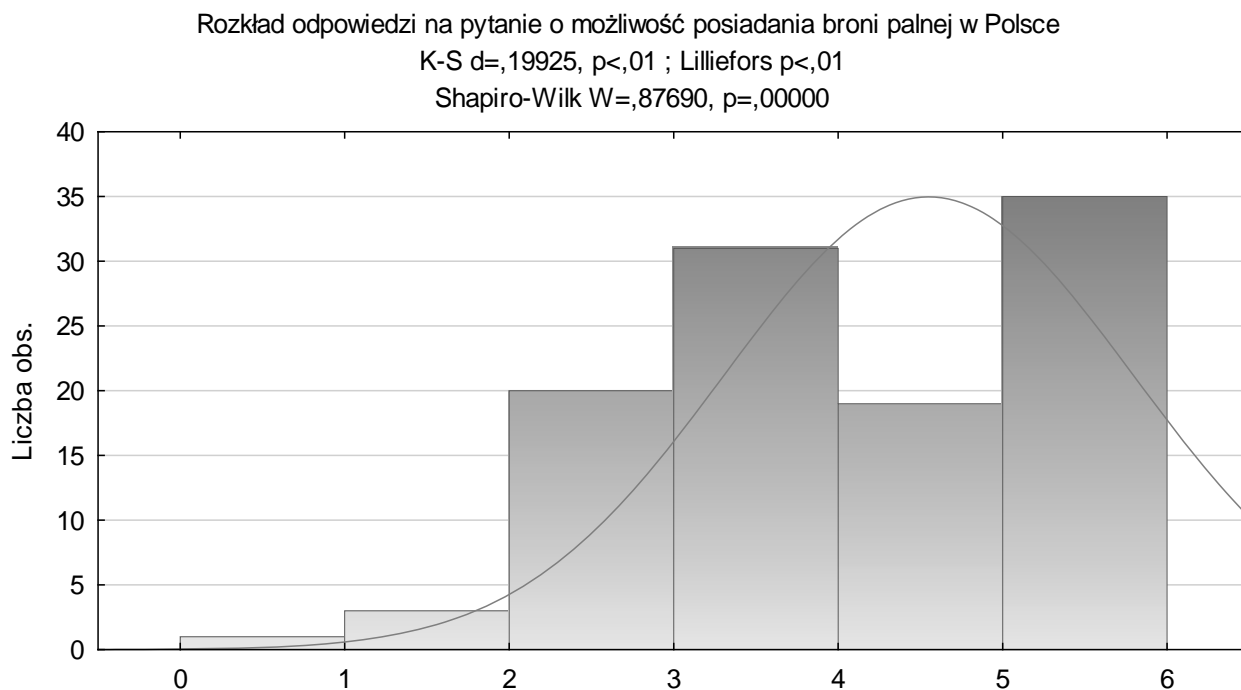
Hipoteza 1. Wartość współczynnika korelacji na poziomie $r=0,05$ wskazuje na brak jakiegokolwiek współzmienności pomiędzy tym, na ile jednostka postrzega świat jako rywalizacyjną dżunglę, a jej poglądami na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 2. Nie wykryto związku pomiędzy tym, na ile osoba postrzega świat jako miejsce niebezpieczne, a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce. Wartość współczynnika korelacji wyniosła $r=-0,002$.

Rysunek 1.

Rozkład odpowiedzi na pytanie o możliwość posiadania broni palnej w Polsce.

1. Niekarane osoby pełnoletnie
2. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych
3. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych i egzaminu strzeleckiego
4. Niekarane osoby pełnoletnie, po zaliczeniu testów psychologicznych i egzaminu strzeleckiego oraz po przedstawieniu ważnego powodu posiadania broni (np. zagrożenie życia, wykorzystywanie broni w pracy zawodowej lub kolekcjonerstwo)
5. Tylko te niekarane osoby pełnoletnie, które zaliczyły testy psychologiczne i strzeleckie i których życie jest zagrożone oraz funkcjonariusze służb i sił zbrojnych
6. Wyłącznie funkcjonariusze służb i sił zbrojnych.

Źródło: Wyniki badań własnych.

Hipoteza 3. Korelacja tau Kendalla pomiędzy poziomem orientacji na dominację społeczną a poglądem na prawo do posiadania broni palnej w Polsce była statystycznie istotna i wyniosła $r=-0,24$. Interpretacja tego wskaźnika jest zgodna z przewidywaniami: wraz ze wzrostem poziomu orientacji na dominację społeczną wśród osób badanych ich opinie na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce były bardziej permissive. Współczynniki korelacji obliczone osobno dla podskali Antyegalitaryzmu i Opresyjności (por. *Dodatkowe analizy*) były równe i wynosiły $r_{\text{Antyegalitaryzm}} = r_{\text{Opresyjność}} = -0,19$.

Hipoteza 4. Wartość współczynnika korelacji na poziomie $r=-0,03$ wskazuje na brak jakiegokolwiek współzmienności pomiędzy poziomem prawicowego autorytaryzmu przejawianego przez jednostkę a jej stosunkiem do prawa do posiadania broni palnej w Polsce.

Hipoteza 5. Nie stwierdza się istotnej zależności pomiędzy przekonaniem politycznym jednostki (konserwatyzm-liberalizm) a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce. Dla przekonanych kulturowych współczynnik tau Kendalla wyniósł $r=-0,02$, a dla przekonanych ekonomicznych $r=-0,12$.

Hipoteza 6. Nie wykryto współzmienności poziomu zaufania interpersonalnego jednostki z jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej w Polsce. Wartość współczynnika korelacji wyniosła $r=0,01$.

Celem porównania badanych o zróżnicowanych poglądach na prawo do posiadania broni dokonano przekształcenia tej zmiennej do postaci dwukategorialnej, gdzie (z uwagi na brak normalności rozkładu) przynależność do grupy o przekonaniach bardziej restrykcyjnych określały wyniki surowe wyższe niż mediana ($Me=4$), zaś grupę o przekonaniach bardziej permissywnych wyznaczyły wyniki surowe równe medianie i niższe od niej. Taki podział umożliwił przeprowadzenie testu U Manna-Whitneya dla szeregu sprawdzanych w kwestionariuszu przekonaniań względem nowo utworzonej zmiennej dychotomicznej. Istotne różnice między grupami stwierdzono jedynie dla wyniku na skali SDO ($U=1070,50$; $Z=-2,51$; $p=0,01$), co jest zgodne z rezultatem otrzymanym w teście Hipotezy 3. Osoby o restrykcyjnych poglądach na prawo do posiadania broni palnej w Polsce przejawiały średnio niższy poziom orientacji na dominację społeczną w porównaniu do osób o poglądach bardziej permissywnych. Interpretacji tego wyniku należy jednak dokonywać z dużą ostrożnością, ponieważ zmienna traktowana w niniejszej pracy jako zależna (pogląd na prawo do posiadania broni palnej), została tutaj przekształcona na zmienną grupującą, klasyfikacyjną, co było zabiegiem o charakterze wyłącznie eksploracyjnym.

Podjęto także próbę stworzenia modelu regresji wielorakiej: z przekonaniem na prawo do posiadania broni palnej jako zmienną wyjaśnianą, predyktorami istotnie korelującymi z tą zmienną (były to płeć, wynik na skali SDO oraz posiadanie/nieposiadanie wśród bliskich kogoś, kto ma pozwolenie na korzystanie z broni palnej) oraz interakcjami predyktorów. Największą moc predykcyjną miał model z wyrazem wolnym o następujących parametrach: $R(3,105)=0,38$; $R^2=0,14$; R^2 skorygowane $=0,12$; $F(3,105)=5,81$; $p<0,001$. Obejmował on zmienne i interakcje przedstawione w Tabeli 2.

Choć siła efektów jest skromna, warto zwrócić uwagę na kilka wniosków płynących z interpretacji stworzonego modelu. Ujemna wartość współczynnika przy zmiennej określającej wynik na skali SDO ($\beta_{SDO}=-0,61$) oznacza, iż uzyskanie przez osobę badaną wyższego wyniku na tej skali może być traktowane jako predyktor nieco bardziej permissywnego stanowiska w sprawie dostępu do broni palnej. Ponownie jest to wniosek zgodny z rezultatem testu Hipotezy 3. Okazuje się także, że w przypadku mężczyzn, których bliscy mają pozwolenie na posiadanie broni i korzystanie z niej ($\beta_{Płeć*Bliski\ ma/nie\ ma\ broni}=-3,00$), można mówić o wyraźnie mniej restrykcyjnych poglądach na prawo do używania broni. Ich wynik na sześciostopniowej skali (gdzie 1 oznacza przekonania najbardziej permissywne) wykorzystanej w pytaniu operacjonalizującym zmienną zależną będzie niższy średnio o trzy stopnie względem kobiet oraz względem mężczyzn niemających wśród znajomych kogoś posiadającego broń. Interakcja wszystkich uwzględnionych w modelu predyktorów wskazuje na fakt, iż wyższe wyniki osiągnięte na skali SDO przez mężczyzn związanych z osobami posiadającymi broń mogą świadczyć o ich nieznacznie bardziej restrykcyjnych przekonaniach ($\beta_{Płeć*SDO*Bliski\ ma/nie\ ma\ broni}=0,88$) w porównaniu do mężczyzn o niższej orientacji na dominację społeczną.

Tabela 2. Model regresji liniowej z przekonaniem na prawo do posiadania broni palnej jako zmienną wyjaśnianą, predyktorami i ich interakcjami.

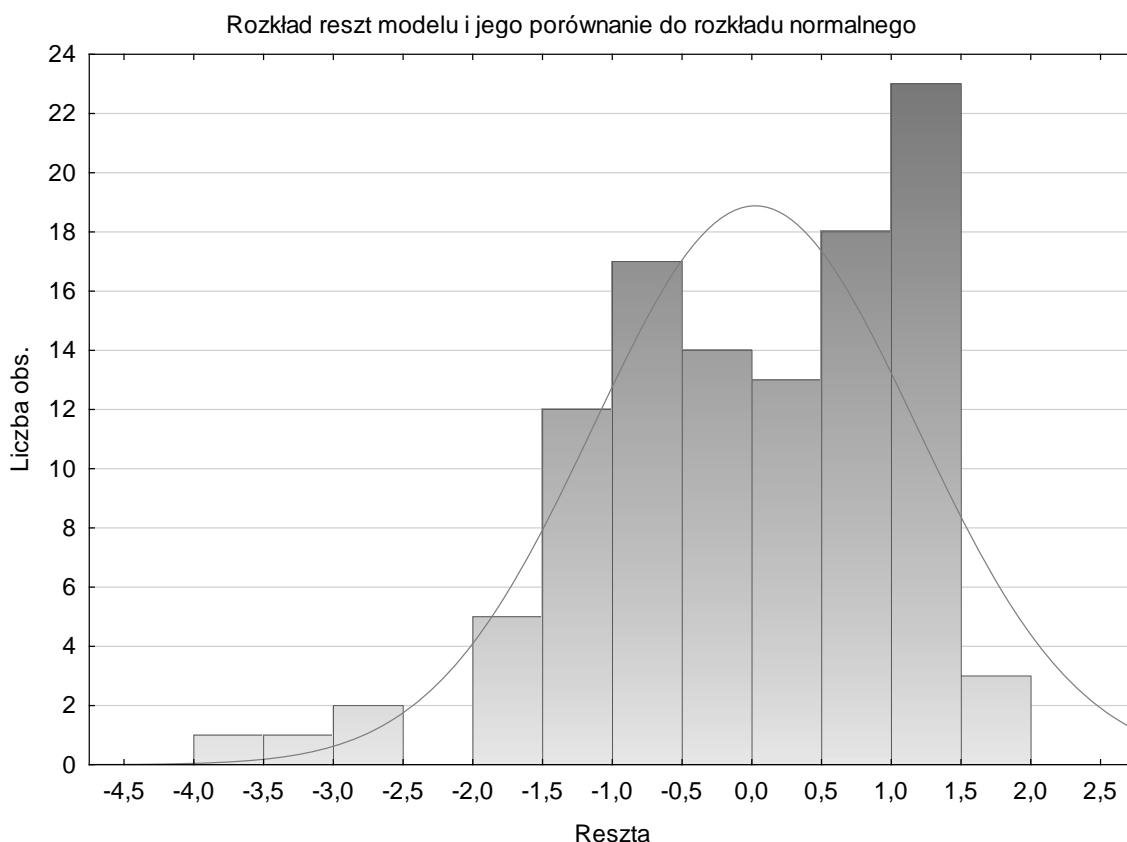
Zmienna	Beta	Wartość współczynnika	t	Istotność
Wyraz wolny		6,11	13,18	p<0,000001
SDO	-0,33	-0,61	-3,22	p<0,002
Płeć*Bliski ma/nie ma broni	-0,88	-3,00	-2,41	p<0,02
Płeć*SDO*Bliski ma/nie ma broni	0,76	0,88	2,00	p<0,05

Źródło: Badania własne Auterek.

Stworzony model ma jednakże duże ograniczenia. Współczynnik determinacji na poziomie $R^2=0,12$ świadczy o niezadowalającym dopasowaniu modelu do danych. Uwzględnione predyktory są ze sobą skorelowane na istotnym poziomie ($r_{SDO-Płeć}=0,14$; $p<0,05$; $r_{Płeć-Bliski\ ma/nie\ ma\ broni}=-0,21$; $p<0,05$), co sprawia, że wraz z każdą zmienną wprowadzamy do modelu małą bądź zerową unikalną „część wyjaśnienia” zmiennej zależnej. Innymi słowy, jeden z predyktorów może tracić swoją moc predykcyjną na rzecz innego, co skutkuje dostarczeniem niejednoznacznego rozwiązania w analizie regresji. Ponadto model nie spełnia założenia o normalności rozkładu reszt, co zostało zweryfikowane testem Shapiro-Wilka ($W=0,94$, $p<0,0002$) i Kołmogorowa-Smirnowa ($d=0,13$, $p<0,1$; poprawka Lillieforsa $p<0,01$) oraz przedstawione na Rys. 2.

Rysunek 2.

Rozkład reszt modelu regresji liniowej i jego porównanie do rozkładu normalnego.

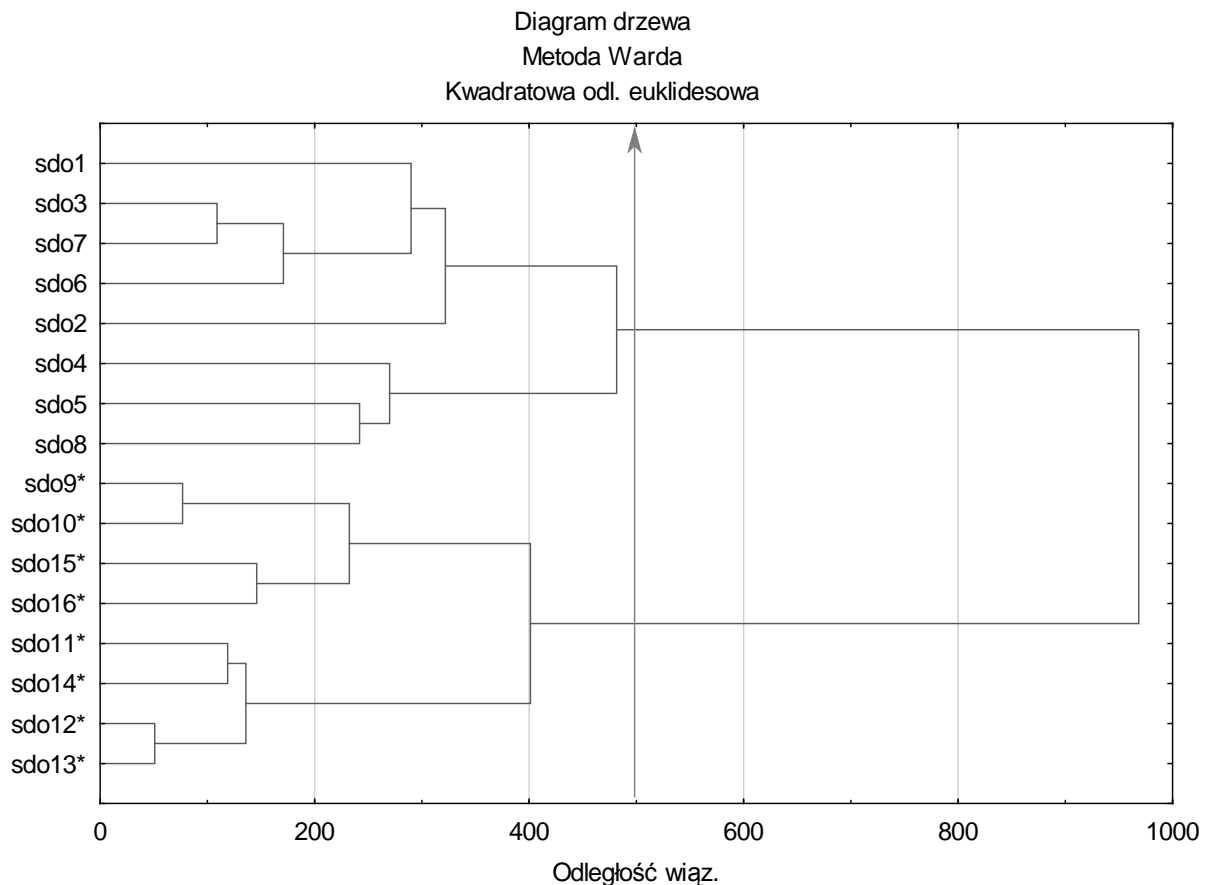
Źródło: Wyniki badań własnych.

DODATKOWE ANALIZY

Analiza czynnikowa skali SDO (metoda składowych głównych, rotacja Varimax z normalizacją Kaisera, wartości własne > 0,35) dała rozwiązanie dwuczynnikowe wyjaśniające w sumie 52,23% wariacji. Pierwszy czynnik (35,02% wariacji) objął twierdzenia od 9 do 16, co jest zgodnie z wcześniejszymi badaniami (Klebaniuk, 2010). Utworzona z tych ośmiu twierdzeń podskala Antyegalitaryzmu wykazała wysoką rzetelność (α Cronbacha=0,89). Drugi czynnik tłumaczący 17,21% zmienności wyników pozwolił wyodrębnić podskale Opresyjności (α Cronbacha=0,81), na którą składają się pozycje od 1 do 8. Celem potwierdzenia słuszności podziału twierdzeń skali SDO na dwie relatywnie jednorodne klasy zastosowano także analizę skupień opartą na metodzie Warda. Przyjętą do analizy miarą odległości był kwadrat odległości euklidesowej. Poszczególne etapy stosowanej metody grupowania, a więc przebieg tworzenia kolejnych klas, przedstawiono na dendrogramie (Rys. 3.) Czerwona strzałka na Rysunku 3 wskazuje przyjętą arbitralnie progową wartość miary niepodobieństwa, po przekroczeniu której zaprzestajemy łączenia. Końcowa liczba klas wynosi zatem 2.

Rysunek 3.

Dendrogram. Ustalenie liczby klas wśród twierdzeń wchodzących w skład skali SDO.

Źródło: Wyniki badań własnych.

Uwzględnienie w analizach opisanych czynników nie wpłynęło na otrzymywane rezultaty. Wymiary Antyegalitaryzmu i Opresyjności nie różnicowały istotnie grup wyodrębnionych ze względu na wartości utworzonej zmiennej dychotomicznej oznaczającej poglądy bardziej permissywne lub bardziej restrykcyjne na prawo do posiadania broni (Antyegalitaryzm: $U=1169,50$; $Z=1,92$; $p=0,06$; Opresyjność: $U=1191,50$; $Z=1,78$; $p=0,08$). W porównaniu do wartości współczynnika korelacji mierzonego między ogólnym wynikiem na skali SDO a zmienną zależną, współzmiennność każdego z wyróżnionych czynników z przekonaniami o dostępie do broni palnej nie była silniejsza (por. *Testy hipotez, Hipoteza 3*). Antyegalitaryzm i Opresyjność nie weszły również do stworzonego modelu regresji wielorakiej.

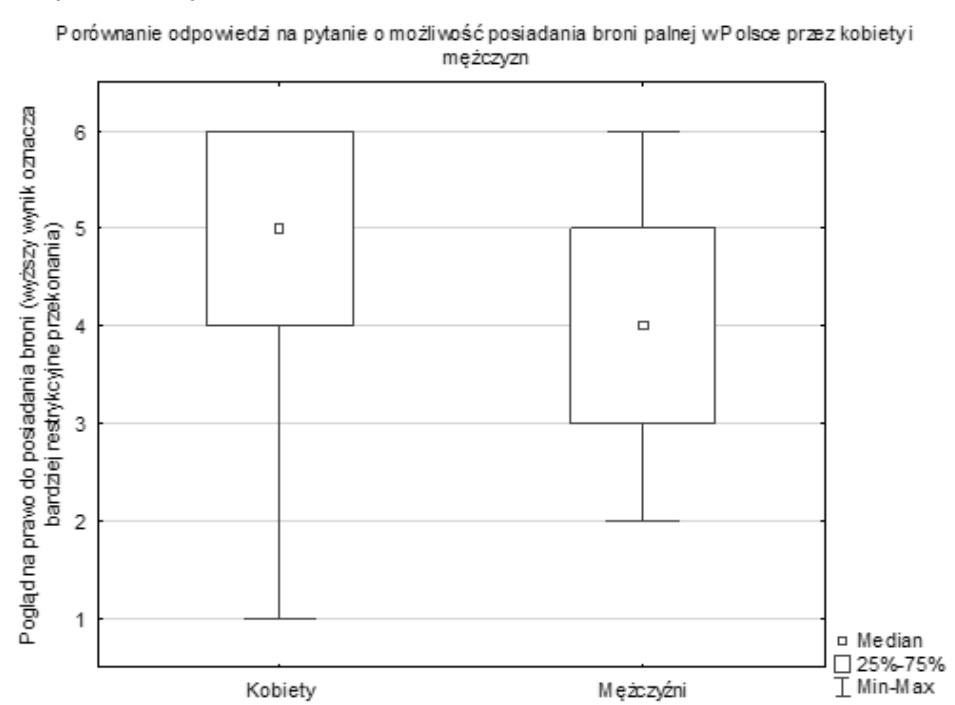
Dla celów porównawczych grup badanych wydzielonych ze względu na dane gromadzone w części metryczkowej kwestionariusza wykonano nieparametryczną analizę wariancji (ANOVA) Kruskala-Wallisa oraz test U Manna-Whitneya. Wyniki wskazują na istotną różnicę opinii na temat prawa do posiadania broni palnej pomiędzy kobietami i mężczyznami, przy czym to kobiety średnio częściej niż mężczyźni wybierały odpowiedzi świadczące o bardziej restrykcyjnych poglądach na tę sprawę ($U=939,00$; $Z=2,39$; $p=0,02$; por. Rys. 4.) Istotna różnica w zakresie wartości zmiennej zależnej wystąpiła także pomiędzy osobami, których bliski ma pozwolenie na posiadanie lub korzystanie z broni palnej, a tymi, którzy kogoś takiego nie znają. Jak się okazuje, poglądy tych ostatnich ukazują mniej permissywne podejście do omawianej kwestii ($U=938,00$; $Z=2,40$; $p=0,02$ por. Rys. 5.)

Miejsce zamieszkania potraktowane jako czynnik klasyfikacyjny podzieliło osoby badane na grupy istotnie różniące się pod względem przekonań kulturowych mierzonych określonymi twierdzeniami KPP (ANOVA Kruskala-Wallisa: $H=21,83$; $p=0,0002$). Osoby żyjące w miastach liczących więcej niż 250 tys. mieszkańców prezentowały istotnie mniej konserwatywne poglądy kulturowe w porównaniu z mieszkańcami wsi ($p=0,001$) oraz mniejszych miast (do 50 tys. mieszkańców: $p=0,02$; do 100 tys. mieszkańców: $p=0,009$). Podobne wyniki odnotowano dla zmiennych operacjonalizujących przekonania ekonomiczne ($H=20,12$; $p=0,0005$) oraz prawicowy autorytaryzm ($H=22,79$; $p=0,0001$). W teście porównań wielokrotnych poglądy ekonomiczne mieszkańców największych miast były istotnie bardziej liberalne niż poglądy mieszkańców wsi ($p=0,006$) oraz miast o ludności od 50 do 100 tys. ($p=0,009$). Osoby żyjące w miastach liczących więcej niż 250 tys. mieszkańców cechował także słabszy prawicowy autorytaryzm (w porównaniu z mieszkańcami wsi: $p=0,0003$; w porównaniu z mieszkańcami miast o ludności do 50 tys.: $p=0,05$; w porównaniu z mieszkańcami miast o ludności od 50 do 100 tys.: $p=0,03$).

Osoby, które kiedykolwiek strzelały z broni palnej, różniły się istotnie od tych nieposiadających takich doświadczeń pod względem przekonań kulturowych (test U Manna-Whitneya: $U=1053,50$; $Z=2,43$; $p=0,02$). Na podstawie porównania sum rang w obu podpopulacjach stwierdzić można, iż osoby strzelające kiedyś z broni palnej mają średnio bardziej konserwatywne poglądy kulturowe niż osoby nigdy niestrzelające (por. Rys 6.)

Rysunek 4.

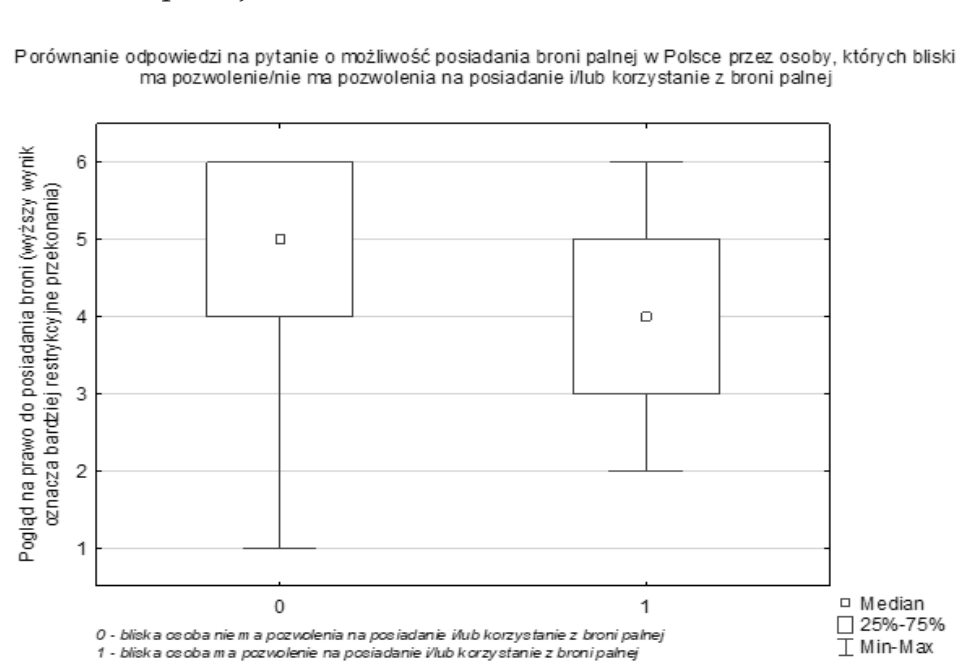
Porównanie odpowiedzi na pytanie o możliwość posiadania broni palnej w Polsce przez kobiety i mężczyzn. Źródło:

Wyniki badań własnych.

Rysunek 5.

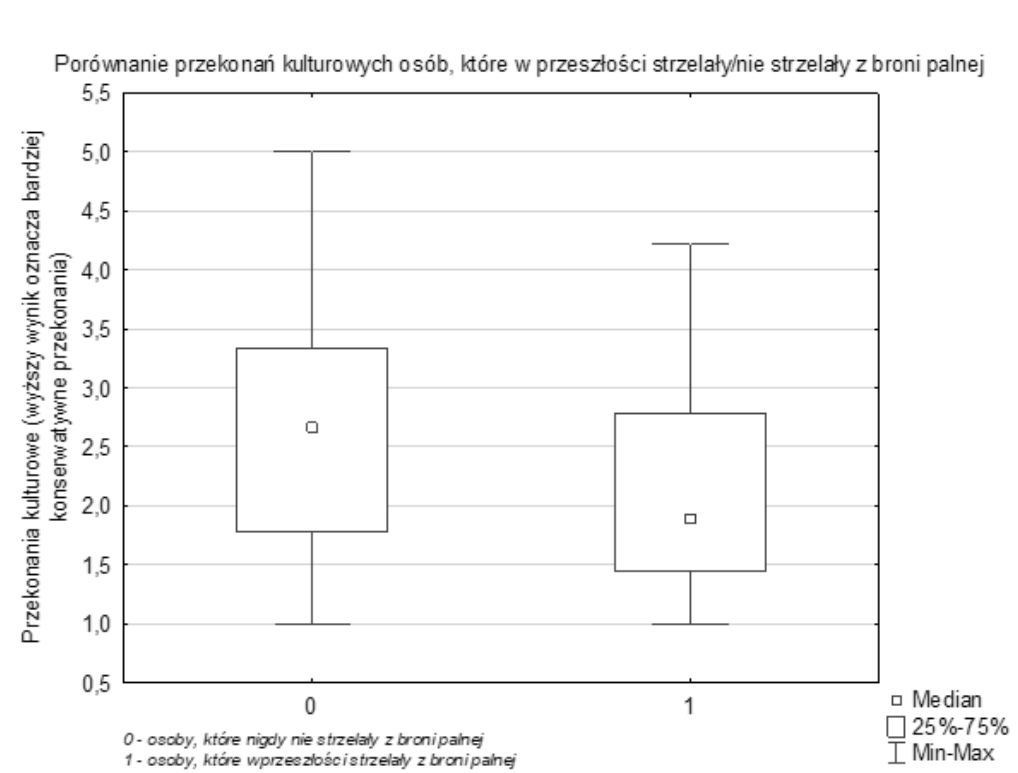
Porównanie odpowiedzi na pytanie o możliwość posiadania broni palnej w Polsce przez osoby, których bliski ma pozwolenie/nie ma pozwolenia na posiadanie i/lub korzystanie z broni palnej.

Źródło: Wyniki badań własnych.

Rysunek 6.

Porównanie przekonań kulturowych osób, które w przeszłości strzelały/nie strzelały z broni palnej.

Źródło: Wyniki badań własnych.

DYSKUSJA

Głównym celem badań było ustalenie, jakie przekonania o świecie społecznym współwystępują z określonym poglądem na prawo do posiadania broni palnej w Polsce – mniej lub bardziej permissywnym (liberalnym). Większość uzyskanych wyników okazała się niezgodna z przewidywaniami. Nie wykryto istotnych statystycznie związków pomiędzy poglądem na prawo do posiadania broni w Polsce a niemal wszystkimi uwzględnianymi zmiennymi psychologicznymi. Jedyna zależność zgodna z przyjmowaną hipotezą (Hipoteza 3) dotyczyła wyników na skali SDO; ustalono bowiem, że wraz ze wzrostem poziomu orientacji na dominację społeczną wśród osób badanych ich opinie na temat prawa do posiadania broni palnej stawały się bardziej permissywne. O ile więc SDO bywa określone jako predyktor konserwatywnych poglądów politycznych (Sibley, Wilson, 2013), o tyle liberalne stanowisko w sprawie dostępu do broni palnej jest bardziej zgodne ze składającym się na SDO przekonaniem, że do osiągnięcia własnych celów często konieczne jest użycie siły wobec innych grup.

Analiza czynnikowa oraz analiza skupień pozycji wchodzących w skład skali SDO dała rezultaty po części zgodne z dotychczasowymi badaniami. Wyodrębniono dwa czynniki (dwie klasy) określane w analogicznych opracowaniach (Ho i in., 2015) jako Antyegalitaryzm oraz Dominacja (Opresyjność). Mimo że uwzględnienie tych dwu wymiarów nie wpłynęło w żaden sposób na wyniki otrzymywane w analizach i opisywane w kolejnych akapitach, to należy podkreślać uzyskane rozróżnienie. Dotych-

czasowe wyniki badań pokazują bowiem, że o ile oba wymiary są jednakowo związane z subtelnymi formami dehumanizacji (np. infracywilizacją) i stawania w opozycji do równości międzygrupowej, o tyle wymiar Opresyjności jest silniej skorelowany z rażącymi formami dehumanizacji i agresywnymi postawami międzygrupowymi, np. wsparciem dla wojny i kary, niż Antyegalitaryzm (Kteily, Bruneau, Waytz, Cottrell, 2015). Być może więc w późniejszych pracach warto by skupić się na postawach antyegalitarnych jako szczególnie niepokojących predyktorach opinii na temat prawa dostępu do broni palnej.

Nie wykazano istnienia jakiegokolwiek współzmienności pomiędzy tym, na ile jednostka postrzega świat jako rywalizacyjną dżunglę (Hipoteza 1) czy jako miejsce niebezpieczne (Hipoteza 2), a jej poglądami na temat prawa do posiadania broni palnej. Zaskakujący wydaje się także brak związku między wynikami na każdej z tych skal a mierzonym poziomem orientacji na dominację społeczną, który był wykazywany w innych badaniach (Federico, Hunt, Ergun, 2009). Prawdopodobnie pytanie o dostęp do broni w kontekście bezpieczeństwa jednostki lub jej grupy własnej (np. narodowej) prowadziłyby do innych rezultatów. Przesłankę do tego stanowią przytaczane już badania Klebaniuka (2010), w których eksperymentalnie wykazano, że dopiero spostrzeżenie nierówności dotyczących własnej grupy (a nie nierówności w ogóle), powoduje oceny rzeczywistości społecznej jako rywalizacyjnej dżungli i źródła zagrożenia.

Nie znaleziono także potwierdzenia dla Hipotezy 4 zakładającej związek zmiennej określającej przekonania jednostki na prawo dostępu do broni z poziomem przejawianego przez nią prawicowego autorytaryzmu. Należy jednak zaznaczyć, że względem narzędzia pomiarowego autorstwa Altemeyera wysuwanych było wiele zastrzeżeń, m.in. dotyczących mierzenia postaw zamiast zakładanej cechy osobowości czy autorytaryzmu prawicowego (lub tylko prawicowo-konserwatywnej ideologii) zamiast ogólnego autorytaryzmu (Radkiewicz, 2011). Zapewne więc obiecującą alternatywę metod wykorzystywanych w badaniach, w których istotą jest funkcjonowanie jednostki w społeczeństwie, stanowiłaby koncepcja autorytaryzmu grupowego (*group authoritarianism*, GA) przedstawiona przez Stellmachera i Petzela (2005). Model tych autorów ma odzwierciedlać specyficzną dla danej sytuacji aktywację autorytarnego usposobienia w kontekście grupowym. Samo zaś pojęcie autorytaryzmu grupowego oznacza przekonanie o odpowiedniości, właściwości relacji istniejącej między grupami a jej poszczególnymi członkami. Zaproponowana skala pomiarowa ma charakter aideologiczny oraz – co równie istotne w kontekście niniejszego opracowania – jednostka może wykazywać różne poziomy autorytarnych reakcji podczas wypełniania różnych tworzonych doraźnie wersji skali. Intensywność autorytaryzmu mierzonego w taki sposób byłaby zależna od postrzeganego zagrożenia w określonej grupie i stopnia identyfikacji z nią.

Również Hipoteza 5 mówiąca o związku pomiędzy przekonaniem politycznym jednostki (konserwatyzm-liberalizm) a jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej nie znalazła potwierdzenia w przeprowadzonych analizach. Wyniki nieistotne statystycznie obejmowały oba wymiary mierzone Skalą Przekonań Politycznych – ekonomiczny i kulturowy. Co ważne, korelacja między tymi wymiarami była istotna i ujemna ($r=-0,29$), co jest rezultatem zgodnym z dotychczasowymi badaniami

(Kossowska, van Hiel, 2003). Ponadto do moderatorów tego związku zalicza się świadomość polityczną (*political sophistication*), z której wynika, że im więcej osoby badane wiedzą na temat kwestii politycznych lub im bardziej się nimi interesują, tym wyższa jest współzmiennność ich przekonań w kwestiach obyczajowych i ekonomicznych (Feldman, Johnston, 2014; Hamill, Lodge, Blake, 1985, za: Czarnek, Dragon, Szwed, Wojciszke, 2017). Przepuszczalnie więc to brak tej świadomości mógł sprawić, iż wyrażenie opinii na temat prawa dostępu do broni nie było dla badanych zadaniem oczywistym – tym bardziej, że mierzono ją za pomocą tylko jednego pytania.

Nie wykryto także współzmienności poziomu zaufania interpersonalnego jednostki z jej poglądem na temat prawa do posiadania broni palnej. Wydaje się, że przypuszczenia konstruowane w kontekście Hipotezy 1 znalazłyby zastosowanie również tutaj. Pytanie o broń jako czynnik wpływający na poczucie bezpieczeństwa osoby badanej i jej grupy własnej mogłoby bowiem prowadzić do innych rezultatów, do istotnych związków z przejawianym zaufaniem interpersonalnym.

Rekategoryzacja zmiennej dotyczącej opinii na temat dostępu do broni do postaci zmiennej dychotomicznej umożliwiła dokonanie szeregu analiz porównawczych, które potwierdziły rezultaty testu Hipotezy 3. Osoby wchodzące w skład grupy o poglądach na prawo do posiadania broni określonych jako bardziej permissywne przejawiały średnio wyższy poziom orientacji na dominację społeczną niż osoby o bardziej restrykcyjnych przekonaniach na tę sprawę. Porównanie grup pod względem innych omawianych konstruktów psychologicznych nie przyniosło istotnych statystycznie wyników, co może wynikać z ograniczeń przedstawionych we wcześniejszych akapitach.

Wyniki badań wykazują istotne różnice w opiniach na temat broni palnej między kobietami a mężczyznami. Okazuje się, że mężczyźni charakteryzują się bardziej permissywnymi poglądami w tej kwestii. Efekt ten można wyjaśnić dużymi różnicami płciowymi w zakresie agresji. Mężczyźni stanowią płć bardziej agresywną; agresję kobiet hamują m.in. ich silniejsze reakcje emocjonalne na przypadki agresji: intensywniejsze poczucie winy, lęk i obawy przed zemstą. Różnice płciowe rosną zwłaszcza wtedy, gdy chodzi o agresję fizyczną a nie psychiczną, oraz o szkody duże, a nie małe (Wojciszke, 2011). Broń palna jest natomiast jednym z narzędzi, które wykorzystuje się do zadawania poważnych szkód fizycznych, takich jak zabójstwa. Statystyki wykazują, że mężczyźni są sprawcami 90% zabójstw popełnianych we wszystkich społeczeństwach (Daly, Wilson, 1988, za: Wojciszke, 2011). Skoro mężczyźni częściej dokonują aktów takiej agresji, wydaje się uzasadnione, że opowiadają się za dostępem do narzędzi koniecznych do jej zrealizowania. Ciekawym zagadnieniem jest również syndrom młodego mężczyzny: nasiloną tendencją do aktów przemocy wśród mężczyzn w wieku 15-29 lat, spowodowaną między innymi wkraczaniem na rynek matrymonialny (Daly, Wilson, 2001, za: Wojciszke 2011). Warto uwzględnić tę tendencję w kolejnych badaniach.

Wykryto również związek między opinią o posiadaniu broni a tym, czy krewny bądź przyjaciel badanej osoby ma pozwolenie na jej posiadanie: jednostki będące w relacjach z osobami, którym przyznano prawo dostępu do broni, wyrażają bardziej permissywne przekonania w omawianej sprawie. Taką zależność można wyjaśnić zjawiskiem modelowania: uczenia się poprzez obserwację zachowań innych (Bandura,

1977, za: Oleś, 2003). Być może badani, których bliscy posiadali broń, nauczyli się, że broń nie jest groźna, jeśli odpowiednio się ją wykorzystuje – ich bliski nie ucierpiał, ani nikomu nie wyrządził krzywdy za pomocą broni, lub uczynił to, ale tylko w obronie własnej. Możliwe, że część osób z pozwoleniem na broń jest w posiadaniu egzemplarza kolekcjonerskiego, na przykład pamiątki rodzinnej. W takich sytuacjach broń będzie kojarzyła się raczej pozytywnie, pewnie z bohaterską walką przodków w obronie ojczyzny, co jest wysoce prawdopodobne w polskiej kulturze.

Wyniki, jakich dostarczył model regresji wielorakiej, wskazały na istotną rolę interakcji pewnych predyktorów w przewidywaniu opinii na temat dostępu do broni palnej. Jak się okazało, w przypadku mężczyzn, którzy mają wśród swoich krewnych lub znajomych osobę posiadającą broń, można wnioskować o zauważalnie bardziej permissywnych poglądach na omawianą kwestię. Tendencja ta nie dotyczy natomiast kobiet, które mają podobne znajomości. Być może więc mężczyźni nie tylko wiedzą o posiadaniu broni przez osobę bliską, ale też mają w związku z tym inne doświadczenia, takie jak rozmowy i dyskusje na temat broni, obserwowanie, jak się z niej korzysta czy też samodzielne jej użycie. Za prawdziwością ostatniego z wymienionych przykładów przemawia istotna dodatnia korelacja ($r=0,13$) między odpowiedzią na pytanie o posiadanie broni przez bliską osobę a własnym doświadczeniem ze strzelaniem. Nieco mniej permissywne poglądy na prawo dostępu do broni będą zaś mieli mężczyźni znający dobrze kogoś, kto posiada broń, ale osiągający wyższe wyniki na skali SDO. W porównaniu jednak do kobiet oraz innych mężczyzn będą to wciąż poglądy znacznie mniej konserwatywne.

Do ciekawych rezultatów doprowadziły analizy porównawcze grup osób wyodrębnionych ze względu na miejsce zamieszkania. Jak się okazało, mieszkańcy dużych miast (o liczbie ludności większej niż 250 000) przejawiają istotnie bardziej liberalne przekonania kulturowe i ekonomiczne, a także słabszy poziom prawicowego autorytaryzmu niż osoby zamieszkujące mniejsze miejscowości i wsie. W komunikacie z badań CBOS (Cybulska, 2014) stwierdza się, że mieszkańcy wsi mają większe niż mieszkańcy miast trudności z określeniem się w tradycyjnych kategoriach lewicowo-prawicowego kontinuum i wyraźnie częściej deklarują przekonania centrowe. Autorzy tego opracowania wnioskuje o problemach mieszkańców wsi z samookreśleniem politycznym oraz o mniejszej wyrazistości ich poglądów. Zgromadzone przez CBOS wyniki pokazują także, że wśród mieszkańców wsi obserwujemy – w porównaniu z mieszkańcami miast – nieco mniej osób o poglądach lewicowych niż prawicowych, co jest zgodne z rezultatami analiz przeprowadzonych w niniejszej pracy. Warto mieć na uwadze te tendencje w konstruowaniu kwestionariuszy do kolejnych badań.

Jako znaczące ograniczenie opisywanych analiz należy potraktować sposób, w jaki operacjonalizowana była opinia na temat prawa do posiadania broni palnej. Otóż zadawane było wyłącznie jedno pytanie, które mogło nie uwzględniać innych ważnych dla poruszanej tematyki kwestii. Sugeruje się więc, aby w kolejnych badaniach dotyczących podobnych przekonań brać pod uwagę szerszą perspektywę uwzględniającą choćby następujące zagadnienia: kto powinien przyznawać pozwolenia na posiadanie broni, jak jednostka ocenia aktualnie funkcjonujące prawo dostępu do broni, jak broń obecna w środowisku prywatnym i publicznym wpływa na poczucie bezpieczeństwa jednostki, itp.

Zarówno prezentowane badanie, jak i wszystkie opracowania dotyczące tematyki broni palnej, są aktualnie niezmiernie ważne. Jak wspomniano we wstępie, kwestia dostępu do broni stanowi w ostatnich miesiącach bardzo gorący temat, wywołujący szereg publicznych dyskusji. Można się spodziewać, że ich liczba będzie stale rosnąć, choćby w związku z planowanymi w wielu krajach reformami prawnymi oraz rozwojem technologii. Należy zastanowić się, w którą stronę podąży teraz przemysł zbrojeniowy oraz jak – i czy w ogóle – zmieniać w związku z tym ustalenia prawne; do tego niezbędna wydaje się być wiedza z wielu dziedzin, m.in. psychologii. Osoby odpowiedzialne za tworzenie prawa dotyczącego udostępniania broni palnej powinny wiedzieć, co powoduje, że ludzie chcą po nią sięgać, oraz jak zmieniają się pod wpływem dostępu do niej. Takiej wiedzy dostarcza między innymi niniejsza praca oraz inne badania, które – mamy nadzieję – będą w tym zakresie realizowane.

BIBLIOGRAFIA

1. Altemeyer, B. (1981). *Right-wing authoritarianism*. Winnipeg, Canada: University of Manitoba Press.
2. Altemeyer, B. (1996). *The authoritarian specter*. Cambridge, MA: Harvard University Press.
3. Altemeyer, B. (2004). Highly Dominating, Highly Authoritarian Personalities. *The Journal of Social Psychology*, 144(4), 421-447.
4. Bandura, A. (1977). *Social Learning Theory*. Englewood Cliffs, NJ: Prentice Hall.
5. Bar-Tal, D. (2000). *Shared beliefs in a society*. Thousand Oaks: Sage.
6. Cybulska, A. (red.) (2014). Postawy mieszkańców wsi wobec polityki. *Komunikat z badań CBOS*, 30, Warszawa. Pobrano z:
7. https://www.cbos.pl/SPISKOM.POL/2014/K_030_14.PDF
8. Czarnek, G., Dragon, P., Szwed, P., Wojciszke, B. (2017). Kwestionariusz przekonań politycznych: własności psychometryczne. *Psychologia Społeczna*, 2(41), 205-222.
9. Daly, M., Wilson, M. (1988). *Homicide*. Hawthorne, NY: Aldine.
10. Daly, M., Wilson, M. (2001). Risk-taking, intrasexual competition, and homicide. *Nebraska Symposium on Motivation*, 47, 1-36.
11. Duckitt, J., Wagner, C., du Plessis, I., Birum, I. (2002). The psychological basis of ideology and prejudice: Testing a dual process model. *Journal of Personality and Social Psychology*, 83, 75-93.
12. Federico, C., Hunt, C., Ergun, D. (2009). Political Expertise, Social Worldviews, and Ideology: Translating „Competitive Jungles” and „Dangerous Worlds” into Ideological Reality. *Social Justice Research*, 22, 259-279.
13. Feldman, S., Johnston, C. (2014). Understanding the determinants of political ideology: Implications of structural complexity. *Political Psychology*, 35, 337-358.
14. forsal.pl (2018, 14 maja). *Szwajcarzy broni nie oddadzą? Przez unijną dyrektywę alpejski kraj może opuścić strefę Schengen*. Pobrano z:
15. <http://forsal.pl/artykuly/1122960,szwajcarzy-broni-nie-oddadza-przez-unijna-dyrektywe-alpejski-kraj-moze-opuscic-strefe-schengen.html>
16. Hamill, R., Lodge, M., Blake, F. (1985). The breadth, depth, and utility of class, partisan, and ideological schemata. *American Journal of Political Science*, 29, 850-870.
17. Ho, A. K., Sidanius, J., Kteily, N., Sheehy-Skeffington, J., Pratto, F., Henkel, K. E., Foels, R., Stewart A. L. (2015). The Nature of Social Dominance Orientation: Theorizing and Measuring Preferences for Intergroup Inequality Using the New SDO_s Scale. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(6), 1003-1028.
18. Klebaniuk, J. (2010). Orientacja na dominację społeczną i usprawiedliwianie systemu w kontekście nierówności międzypaństwowych. *Psychologia Społeczna*, 1(13), 42-56.
19. Klebaniuk, J. (2007). Autorytaryzm i orientacja na dominację społeczną jako źródła zagrożeń dla gospodarki opartej na wiedzy. *Nierówności Społeczne a Wzrost Gospodarczy*, 10, 297-314.
20. Klebaniuk, J. (2009). Niebezpieczny świat, rywalizacyjny świat. Kontekstowe uwarunkowania prawicowego autorytaryzmu i orientacji na dominację społeczną. W: J. Miluska (red.), *Polityka i politycy: diagnozy, oceny, doświadczenia* (ss. 523-535). Poznań: Wydawnictwo Naukowe UAM.

21. Kossowska, M., van Hiel, A. (2003). The Relationship Between Need for Closure and Conservative Beliefs in Western and Eastern Europe. *Political Psychology*, 24(3), 501-518.
22. Kteily, N., Bruneau, E., Waytz, A., Cotterill, S. (2015). The Ascent of Man: Theoretical and Empirical Evidence for Blatant Dehumanization. *Journal of Personality and Social Psychology*, 109(5), 901-931.
23. Misztal, B. (1996). *Trust in modern societies*. Cambridge: Polity Press.
24. Oleś, P. (2003). *Wprowadzenie do psychologii osobowości*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.
25. Radkiewicz, P. (2011). Ile jest autorytaryzmu w prawniczym autorytaryzmie? Krytyka użyteczności narzędzia pomiaru. *Psychologia Społeczna*, 2(17), 97-112.
26. Sibley, C. G., Wilson, M. S. (2013). Social Dominance Orientation and Right-Wing Authoritarianism: Additive and Interactive Effects on Political Conservatism. *Political Psychology*, 34(2), 277-284.
27. Skarżyńska, K., Radkiewicz, P. (2011). Co wzmacnia/osłabia społeczny darwinizm? O roli doświadczeń z ludźmi, osobowości, wartości osobistych i przywiązania do wspólnoty. *Psychologia Społeczna*, 1(16), 7-23.
28. Sidanius, J., Pratto, F. (1999). *Social dominance*. New York: Cambridge University Press.
29. Staff writers, AFP, News Corp Australia Network (2018, 24 marca). *March For Our Lives protest: Millions to join American kids marching for gun control*. Pobrano z:
30. <http://www.couriermail.com.au/news/world/march-for-our-lives-protest-millions-to-join-american-kids-marching-for-gun-control/newsstory/5283d35c1494550c1a937b34ff402969>
31. Staub, E. (2003). *The psychology of good and evil: Why children, adults, and groups help and harm others*. Cambridge: Cambridge University Press.
32. Stellmacher, J., Petzel, T. (2005). Authoritarianism as a Group Phenomenon. *Political Psychology*, 26(2), 245-274.
33. tvn24.pl (2018, 10 marca). *Kanada planuje ograniczenia w dostępie do broni*. Pobrano z:
34. <https://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiatea,2/kanada-zmiany-w-prawie-o-dostepie-do-broni-palnej,821159.html>
35. Wojciszke, B. (2011). *Psychologia społeczna*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.